

Çeşitli Yönleriyle
KERBELA
(Tarih Bilimleri)

I. Cilt

EDITÖR
Doç. Dr. Alim YILDIZ

T.C. BAŞBAKANLIK
TANITMA FONU

KÜLTÜR ve TURİZM
BAKANLIĞI

SIVAS - 2010

SİYASÎ VE DİNÎ OTORİTELERİN NECEF VE KERBELA'YA KUTSİYET KAZANDIRMADAKİ ROLÜ, KİTÂBÜ'L-MEZÂR ÖRNEĞİ

Halil İbrahim Bulut

Giriş:

Kerbelâ Faciası, ilk günden itibaren her mezhepten Müslüman'ın gönlünde silinmez bir yara açmış ve unutulmaz bir acı bırakmıştır. Erken dönemde vuku bulmasına rağmen geçen bunca zaman Hz. Hüseyin'in hunharca şehit edilmesinin acısını küllendirmemiş, aksine her Muharremde kanayan bir yara olarak tazeliğini muhafaza etmiştir. Ehl-i Beyt'in iki önemli siması ve aynı zamanda Şia'nın iki büyük imamı olan Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'in Kûfe'de şehit edilmeleri, taraftarlarının bu bölgeye farklı bir gözle bakmalarına sebep olmuştur.

Kerbelâ başta olmak üzere Kûfe ve Necef'in kutsal mekanlar olduğu inancının yerleşmesinde hiç şüphesiz Şiî siyasî otoritelerinin küçümsenemez bir katkısı vardır. Büveyhîler ve Safevîler dönemlerinde bunun pek çok örneğini görmek mümkündür. Öte taraftan erken dönemlerden itibaren Kûfe, Necef ve Kerbelâ'nın önemi ve faziletine dair pek çok haberin Şiî kaynaklarda yer bulduğunu da görmekteyiz. Nitekim "Ziyarat", "Mezar" ve "Maktel-i Hüseyin" gibi isimlerle kaleme alınan eserlerde Kûfe, Necef ve Kerbelâ'nın fazileti, buraları ziyaret etmenin dinî ehemmiyeti ve bu ziyaretlerin nasıl yapılması gerektiği gibi hususları ifade eden ahbara yer verilmiştir. Şeyh Müfid'in Kitabü'l-Mezâr¹ ve hocası İbn Kuleveyh el-Kummî'nin Kâmilu'z-ziyârât adlı eserleri konumuzla alakalı iki önemli Şiî kaynaktır. Bildiride, öncelikle buraların kutsiyetinin oluşmasında siyasetin rolüne değinilecek, bilahare bu kutsiyetin asıl dayanağı olan dinî argümanlara yer verilecektir. Biz, özellikle Şeyh Müfid'in söz konusu eserinden hareketle Şii-İmamî gelenekte Kerbelâ'nın faziletiyle alakalı olarak nakledilen bazı haberleri belli düzen içinde ortaya koymayı amaçlıyoruz.

¹ Müfid'in bu eseri kendisinden sonraki Şii yazarlara da ilham kaynağı olmuştur. Nitekim Ebu't-Tâife et-Tûsî, *Tehzibu'l-ahkam* adlı eserinde hocasının bu eserden fazlasıyla alıntı yapmıştır. Ayrıca Seyyid Nakib Gıyasuddin Abdülkerim b. Tâvûs (ö.693) da *Ferhatu'l-ğura* adlı eserinde Müfid'den faydalanmıştır. Yine Takıyyuddin İbrahim el-Amilî el-Kef'amî (v. 905) *el-Beled'ül-emîn*, *el-Misbah* adlı eserlerinde Müfid'den faydalanmıştır. (Müfid, *Mezâr*, Naşirin Önsözü, s.12)

Ancak, konuya girmeden önce genel anlamda İslam'da kabir ziyareti olgusu hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz. İslam'ın ilk yıllarında Hz. Peygamberin kabir ziyaretlerini yasakladığını ve bu yasağın Medine dönemi sonlarına kadar devam ettiğini bilmekteyiz. Allah Resulü, müminlerin gönüllerinde tevhit inancının ve ibadet şuurunun yerleştiğine kanaat getirdiği bir dönemden sonra kabir ziyaretine belli oranlarda izin verdiği hususu kaynaklarda nakledilmektedir. Başlangıçta yasaklanmasının gerekçesi, eski inanç ve alışkanlıklara, bir bakıma putperest zihniyetine geri dönülebileceği endişesi idi. Aslında günümüz Müslümanlarının bir kısmının kabir, türbe ve yatırırlarla alakalı olarak ortaya koydukları inanç, tutum ve uygulamalar dikkate alındığında bazı aşırılıkların olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim tarihi süreçte hem Sünnî ve hem de Şîî çevrelerde kabir ziyaretleriyle alakalı olarak ortaya konulan bazı aşırılıklar, bunları eleştirmeyi ve hatta icbarî olarak engellemeyi amaçlayan birtakım zümrelerin/mezheplerin ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır.

Şîî gelenek dikkate alındığında kabir ziyaretlerinin ve özellikle Şîî gelenekte iz bırakmış şahısların kabirlerinin önemli bir yer işgal ettiği görülür. Bunların başında hiç şüphesiz Hz. Ali Efendimizin Necef'teki türbesi ile Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'daki kabri gelmektedir. Bu iki mekan, Hz. Ali ve Hüseyin'in buralara defninden önce sıradan bir toprak parçası olmanın ötesinde bir değer ifade ettiklerine dair ortak İslamî kaynaklarda bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak Şia'nın mezhepleşmesi, siyasi ve dinî bir hareket olması sonrasında Necef ve Kerbelâ'ya siyaseten ve dinen kutsiyet atfedildiği görülmektedir.

a) Necef ve Kerbelâ'ya Kutsiyet Kazandırılmasının Siyasi Boyutu

Necef ve Kerbelâ'nın kutsanmasına ilk defa ne zaman başlandığı hususunda elimizde çok net bilgiler bulunmamaktadır. Bununla birlikte Hz. Hüseyin'in kabrinin –Emevilere karşı çıkması ve feci bir şekilde katledilmesi hadisesiyle doğrudan ilişkili olarak- ilk yıllardan itibaren taraftarlarınca ziyaret edildiği bilinmektedir. Kerbelâ faciasından hemen sonra ortaya çıkan Tevvâbûn hareketi mensupları ve Ehl-i Beyt taraftarları Hz. Hüseyin'in kabrini ziyaret etmeye başlamışlardır.² Ancak Hz. Ali ve Hüseyin'in kabirlerinin sevenleri tarafından gönüllü olarak ziyaret edilmesi ile, bunun dinî bir vecibe, zorunluluk ve hatta Şîî olmanın şartı olarak ortaya konulması arasında ciddi bir farkın olduğunu belirtmek gerekir.

² Onat, Hasan, *Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*, Ankara 1993, s.62 vd.

Necef ve Kerbelâ'nın Şia'nın sembol değerleri olarak kabul edilmesinde hiç şüphesiz siyasi erkin katkısı küçümsenemez. Bilindiği üzere hicri III. asrın sonlarında tam bir mezhep olarak teşekkül eden Şii-İmamiyye ekolü, ilk defa Büveyh oğullarıyla birlikte iktidarı ele geçirebilmişti. Büveyh oğullarının Abbasi yönetimine, diğer bir ifade ile Sünnî İslam dünyasına hakim olmasıyla birlikte ilk defa Şiiliğe yönelik uygulamaların sosyal hayata girmeye başladığına şahit olmaktayız. Bunun en güzel örneği Aşure matemiyle alakalı olarak Büveyhîlerin uygulamalarıdır. Aşure uygulamalarının Kerbelâ'nın kutsanması ile doğrudan bir alakasının olmadığı düşünülebilir. Ancak unutulmamalıdır ki, Şiî anlayışa göre 10 Muharrem'i önemli kılan hadise Hz. Hüseyin'in bu günde hunharca katledilmesidir. Dolayısıyla Aşure gününde yapılacak matem uygulamalarının başında Hz. Hüseyin'in kabrini ziyaret etmenin gelmesi gayet tabiidir. Olayı kısaca şöyle izah edebiliriz: Büveyhî emirleri, Bağdat'a hakim olduktan sonra Abbâsî halifelerinin neredeyse tüm yetkilerini ellerinden almışlardı. Neticede hilafet makamının hiçbir yaptırım gücü kalmamış, tamamen Büveyhî emirlerinin kontrolü altına girmişti. Büveyhî emiri Muizzüddeve, başlangıçta Sünnî hilafete son verip Şiî bir hilafet kurmayı düşünmüş ise de sonradan bunun çok mantıklı ve siyaseten isabetli bir karar olmadığını anlamış ve vazgeçmiştir.³

Büveyhîler öncesinde Bağdat'ta büyük bir Şiî topluluğu yoktu. Ancak Büveyh oğullarının hakimiyeti ile birlikte Bağdat'taki demografik yapı Şiîler lehine değişmeye başlamıştı. Bu durum, Büveyhîlerin Şia yanlısı bir siyaset gütmelerinden ve Şiîlere kendi inanç ve fikirlerini ifade edebilme hürriyeti vermelerinden kaynaklanmış olmalıdır. Diğer taraftan Büveyhîlerin Bağdat'a gelişinden itibaren Sünnî-Şiî çatışmalarında önemli bir artış da meydana gelmiştir. Bunda, Muizzüddeve'nin (334-356/ 945-967) aldığı kararların etkili olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Muizzüddeve, 18 Zilhicce 352'de (7 Ocak 964) **Gadîr-i Hum**⁴ gününün bayram olarak kutlanmasını⁵ ve yine aynı

³ İbnü'l-Esîr, Ali b. Muhammed b. Esîr *el-Kâmil fi't-Târîh*, (nşr. C.J. Tornberg), I-XIII, Beyrut 1979, VIII, 452-453; krş. Bozkuş, Metin, *Büveyhîler ve Şiîlik*, Sivas 2003, s.108. Ayrıntılı bilgi için bk. Bulut, Halil İbrahim, *Şia'da Usulî Farklılaşma Süreci ve Şeyh Müfîd*, İzmir 2005, s.30-35.

⁴ Gadîr-i Hum, Hz. Ali'nin imâmetinin açıklandığı yer olması açısından Şiî gruplar nezdinde tarihî önem taşıyan bir yerdir. Başta İmâmiyye olmak üzere hemen hemen bütün Şiî gruplara göre Hz. Peygamber Vedâ haccı dönüşü (18 Zilhicce 10/ 17 Mart 632), Mekke ile Medine arasındaki Cuhfe mevkiinde Hz. Ali'nin kendisinden sonra halife olacağını açıklamıştır. Gadîr-i Hum hakkında geniş bilgi için bk. Ethem Ruhî Fıglalı, "Gadîr-i Hum", *DİA*, XIII, 279-280; Hayati Aydın, *GadiriHum*, İstanbul 2001, tür. yer.

⁵ İbnü'l-Cevzî, Abdürrahman b. Ali b. Cevzî, *el-Muntazam fi târîhi'l-ümem ve'l-mülûk*, (nşr. Muhammed Abdülkadir Ata), I-XVIII, Beyrut 1992/1412, XIV, 151; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil*,

yıl 10 Muharrem 352 (8 Şubat 963) günü Hz. Hüseyin için matem tutulmasını istemiştir. Emir, Aşure gününde bütün Bağdat halkının çarşı ve dükkanları kapatmalarını, kadın erkek herkesin siyahlar giyerek şehirde dolaşmasını emretmiştir.⁶ Gadir Bayramı kutlamalarında ise, şehir süslenerek gece gündüz şenlikler yapılmıştır. Sünnî Bağdat halkı, Büveyhîlerin baskısı sebebiyle söz konusu emirlere uymak zorunda kalmışlardır.⁷ Bu itibarla Muizzüdevle döneminin, Şîî inanç ve geleneklerinin oluşmasında önemli bir yerinin olduğu söylenebilir. Özellikle Aşûre matemi ve Gadîr-i Hum gününün bayram olarak kutlanmaya başlanması ve bunun bir geleneğe dönüşmesi açısından Muizzüdevle'nin girişimleri önemlidir.

Aşûre matemi ve Gadîr-i Hum bayramlarının merkezi otoritenin katkılarıyla ihya edilmesi Sünnî kesimde rahatsızlık yaratmıştır. Şiilerin bu uygulamasının siyasi bir meydan okuma olduğu kabul edildiğinden her yıl Sünnîlerle Şiiler arasındaki çatışmalar artarak devam etmiştir. Sünnî kesimin Aşûre matemi ve Gadîr-i Hum bayramı uygulamalarına cevabı yaklaşık otuz yıl sonra gerçekleşmiştir. Abbâsî halifesi Kadir-Billah döneminde, Büveyhîlerin güç kaybetmesi, buna karşın bazı Sünnî hanedanlıkların güç kazanması ve Abbâsîlere bağlılıklarını bildirmeleri gibi siyasî gelişmeler sebebiyle Bağdat'taki Sünnîler, aynı yollarla Şiilere nazire yapmışlar ve Aşûre matemi ile Gadîr-i Hum bayramına alternatif olarak bir bayram ve bir matem günü ihdas etmişlerdir. Şiilerin 10 Muharrem Aşure gününe karşılık Sünnîler, Muhtar es-Sakafî'nin isyanı sırasında öldürülen Mus'ab b. Zübeyr'in ölüm tarihi 18 Muharrem'i onun türbesini ziyaret günü yaparak matem günü; ayrıca Şiilerin Gadîr-i Hum gününe karşılık, hicret esnasında Hz. Peygamber ile Hz. Ebû Bekir'in bir mağaraya girip Mekkeli müşriklerin takibinden kurtuldukları gün olan 26 Zilhicce'yi "Yevmü'l-Ġâr" günü olarak bayram günü ilan etmişlerdir.⁸ Bu durumun dönemin siyasi yapısıyla yakından alakalı olduğu aşikardır. Bununla birlikte Aşure matemi ve Gadir Hum bayramlarının ihya edilmesi Şia'nın siyasi ağırlığını ifade etmesi açısından önemlidir.

VIII, 549. Büveyhîler, Gadîr-i Hum gününü h. 352 yılından itibaren bir bayram olarak kutlamaya başlamaları üzerine Fâtımî halifesi Muizzüdevle-Lidînillah da 362 tarihinden itibaren Mısır'da bugünü resmi bayram ilan etmiştir. (bk. Ethem Ruhî Fiğlalı, "Gadîr-i Hum", *DİA*, XIII, 280)

⁶ İbnü'l-Cevzî, *a.g.e.*, XIV; 150; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, VIII, 549.

⁷ Erdoğan Merçil, "Büveyhîler", *DİA*, VI, 498-99.

⁸ İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, XV, 14; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, IX, 155; İbn Kesîr, *Ebü'l-Fidâ ed-Dimeşkî*, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, (nşr. Ahmed Abdulvahhab Fetih), Kahire 1992/1413, XI, 325-326.

Büveyhîler, Gadir Hum Bayramı ve Aşure matemi uygulamaları ile siyaseten Şii-İmamiliği güçlendirirken Şîî ulema da dinî açıdan sözlü ve yazılı olarak bu uygulamaların devamını, hatta dinî bir geleneğe dönüşmesini sağlamışlardır. Nitekim İbn Kuleveyh Kitâbu'z-ziyârât ve Müfid de Kitâbu'l-mezâr adlı eserlerinde Aşûre matemine katılmanın ve söz konusu tarihte Kerbelâ'da bulunmanın faziletini dile getirmişler, ayrıca Gadîr-i Hum gününün önemine vurgu yapmışlardır.⁹

b- Necef ve Kerbelâ'ya Kutsiyet Kazandırılmasının Dinî Boyutu

Siyasi ve itikadi bir mezhep olarak Şia'nın var olmasında ve varlığını devam ettirmesinden Kerbelâ'nın rolünü göz ardı etmek mümkün değildir. Bu itibarla Kerbelâ'nın kutsiyetinin ortaya konulmasını Şia'nın siyasi faaliyetleri çerçevesinde düşünmek gerekir. Bununla birlikte Kûfe, Necef ve özellikle Kerbelâ'ya kutsiyet atfedilmesinde siyasî iktidarın girişimlerini ulemanın desteklediğini de görmekteyiz. Nitekim Kerbelâ'nın faziletiyle alakalı eserlerin Şia'nın siyasi olarak güç ve kuvvet bulduğu dönemde yaygınlık kazanmıştır. Nitekim Büveyhîlerin siyasi uygulamaları ile Şîî ulemanın Necef ve Kerbelâ'nın faziletine dair yazdıkları eserlerin aynı dönemlere tekabül etmesi tesadüfi değildir. Bu durum, Kerbelâ'ya dinî bir kutsiyet kazandırmakla Şia'nın siyaseten güçlenmesi arasında sıkı bir ilişkinin olduğunu gösterir. Nitekim bazı Şîî yazarlar, Kerbelâ hadisesini bir *facia* olmanın ötesinde Şîîlerin imanlarını zinde tutmak için ilâhî bir lütuf şeklinde değerlendirmiştir.¹⁰ Yukarda da ifade edildiği üzere h.352 senesinden itibaren Bağdat'ta Aşure matem töreni şeklinde uygulanmaya başlamıştır. Bu süreçte Şîî ulema da, Hz. Hüseyin'in katledildiği 10 Muharrem Aşure gününün ehemmiyetine ve bugünde Kerbelâ'yı ziyaret etmenin faziletine dair önemli eserler kaleme almaya başlamışlardır. İşte bunlardan ilk sıraya İbn Kuleveyh ve Müfid'in ilgili eserlerini yerleştirmemiz mümkündür. Bildirimizin ana gövdesini oluşturan Şeyh Müfid'in ilgili eseri bu maksatla kaleme alınmıştır. Şeyh Müfid, eserin giriş kısmında bu çalışması ile neyi amaçladığını açıklamıştır. Bu bağlamda o, iki imamın yani Ali b. Ebî Talib ve Hüseyin b. Ali'nin kabirlerinin ziyaret edilmesinin önemi ve faziletini açıklamış, bu ziyaretin her Şîî için zorunlu olduğunu belirterek usul ve yordamını (menasik) ortaya koymaya çalışmıştır.

⁹ Örnek olarak bk. Müfid, Ebû Abdullah, *Kitâbü'l-Mezâr menâsikü'l-Mezâr*, (nşr. Seyyid Muhammed Bakır el-Ebtâhî), (*Silsiletü müellefâtî's-Şeyh el-Müfid* içinde), cilt: V, Beyrut 1993/1414, ss. 23-32, 51-52, 90-100, 133, 143.

¹⁰ Şeyma Güngör, "Maktel-i Hüseyin", *DİA*, XXVII, 456.

Eserinde, konu başlıkları altında ilgili rivayetleri nakletmiş, bazen da kendi kanaatini açıklamıştır. Bununla birlikte o, Kerbelâ ziyaretinin törensel boyutuna dikkat çekmiş, yapılacak ibadet ve duaları tek tek açıklamıştır.¹¹

1) Genel Anlamda Kûfe'nin fazileti

Müfid, önce Kûfe'nin faziletini açıklamakla söze başlar ve bu faziletin ilk insanla birlikte başladığını naklettiği hadislerle izaha çalışır. Burada Kerbelâ'ya kutsiyet kazandırmanın ilk adımı olarak Kûfe'nin faziletine dikkat çekilmekte ve bunun gerçekleştirilebilmesi için hadislerin¹² bir vasıta olarak kullanıldığı görülmektedir. İmamlardan nakledilen rivayetlerle Kûfe, Necef ve Kerbelâ'ya bir kutsiyet atfedildiğini tanıklık etmekteyiz. Aslında söz konusu bölgeye kutsiyet atfetme işleminin insanlığın ilk atasına kadar geri götürüldüğüne şahit olmaktayız. Ali b. Hüseyin'den nakledilen bir hadiste Kabe'nin yeri yaratılmadan önce Kerbelâ toprağı yaratılıp burası harem, emin ve mübarek kılınmıştır. İlgili rivayete göre "Allah, Kerbelâ'yı, cennet bahçelerinin en güzeli ve en faziletlisi kılmış, nebi ve resullerin iskan ettiği en faziletli mesken kabul etmiştir... Kerbelâ toprağı, cennet ehline; "Ben, şehitlerin efendisi ve cennet gençlerinin efendisini barındıran Allah'ın mübarek, mukaddes ve temiz kıldığı toprağım!" şeklinde seslenecektir.¹³ Bu ve benzeri rivayetlerle Kerbelâ'nın faziletinin insanlıktan hatta varlığın yaradılışından öncesine dayandırıldığı anlaşılmaktadır.

Konuyla alakalı farklı bir rivayet de şöyledir: "Mescid-i Haram ve Medine-i Münevvere'den sonra en faziletli yer neresidir? şeklindeki bir soruya Muhammed Bakır, "Temiz ve pak olan Kûfe'dir. Çünkü gönderilmiş nebilerin ve güvenilir vasilerin kabirleri oradadır... Ayrıca Allahın adaleti orada tecelli edecek, Allah'ın kaimi ve kendisinden sonra da kaimler orada olacaktır. Bu itibarla orası nebilerin, vasilerin ve salih kulların menzildir."¹⁴ diyerek cevap vermiştir. Yine Cafer Sadık'tan gelen bir rivayette Kûfe'nin fazileti ile alakalı olarak şöyle denilmektedir: "Mekke, Allah'ın, elçisinin ve Ali b. Ebû Talib'in haremidir. Orada kılınan bir rekat namaz, yüz bin rekat

¹¹ Müfid, *Mezâr*, s.3.

¹² Şia'nın hadis anlayışının Sünnilikten farklı olduğunu belirtmek gerekir. Onlara göre hadis, sadece Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirleri olmayıp imamlardan nakledilen sözler de hadis hükmündedir. Çünkü imamlar, tıpkı Hz. Peygamber gibi masum kimselerdir ve yanılmaz bir bilgi kaynağına sahiplerdir. Bu itibarla Şii-İmamî gelenekte hadis denildiğinde imamların sözlerinin de buna dahil olduğu bilinmelidir. (Geniş bilgi için bk. Bulut, *Şeyh Müfid ve Şia'da Farklılaşma Süreci*, İzmir 2005, ss.285-294.)

¹³ Müfid, *Mezâr*, s.23.

¹⁴ Müfid, *Mezâr*, s.4-5; ayrıca bk. İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s.30; Meclisî, *Bihâr*, 53/148; Tûsî, *Tehzîbu'l-ahkâm*, (nşr. Şeyh Ali el-Ahundî), Beyrut 1401, 6/31.

namaza bedeldir; yine orada verilen bir dirhem sadaka başka yerde verilen yüz bin dirhem sadakaya bedeldir. Medine Allah'ın elçisinin ve Ali b. Ebû Talib'in haremidir. Orada kılınan bir rekat namaz, on bin rekat namaza bedeldir; yine orada verilen bir dirhem sadaka başka yerde verilen on bin dirhem sadakaya bedeldir. Kûfe, Allah'ın, elçisinin ve Ali b. Ebû Talib'in haremidir. Orada kılınan bir rekat namaz, bin rekat namaza bedeldir; orada verilen bir dirhem sadaka başka yerde verilen bin dirhem sadakaya bedeldir."¹⁵ Bu ve benzeri rivayetlerin İslam dininin mukaddes saydığı Mekke ve Medine şehirlerinin yanı sıra Kûfe'nin de kutsal bir şehir sayılmasını sağlamaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Kûfe Mescidinin fazileti ile alakalı olarak Müfid, Muhammed Bakır'dan şöyle bir hadis nakleder: “şayet insanlar Kûfe mescidinin faziletini bilmiş olsalardı uzak mekânlardan buraya gelebilmek için azık ve binek hazır ederlerdi. Zira orada farz bir namaz eda etmek hac etmek, nafîle bir namaz kılmak ise umre yapmak (kadar sevap)tır.”¹⁶ Yine Kûfe mescidi ile alakalı uzun bir rivayette bizzat Hz. Peygamber'in dilinden orada namaz kılmanın faziletinin açıklandığı nakledilir. Bu rivayete göre Allah elçisi, “Kur'an tilavet etmeden ve zikir yapmadan dahi Kûfe mescidinde oturmanın ibadet olduğunu, şayet insanlar bunu bilselerdi sürünerek de olsa Kûfe mescidine gelirlerdi” buyurduğunu görmekteyiz.¹⁷

Şîî kaynaklar, Kûfe'ye bir kutsiyet atfedebilmek adına hadis ilmi açısından pek çok problem içeren birtakım rivayetleri dile getirmekten çekinmemişlerdir. Onlar, sadece Kûfe şehrini değil orada mevcut olan mescit, Fırat nehri, çöl vb. şeyleri de diğerlerinden üstün göstermenin gayreti içinde olmuşlardır. Nitekim Müfid, Fırat nehrinin faziletini anlatmak üzere bir bölüm ayırmıştır. Cafer Sadık'tan gelen bir rivayete göre Fırat nehrinin faziletini bizzat Allah Taala açıklamıştır. Kasas suresinde Hz. Musa'nın hikâyesi anlatılırken “Oraya gelince o mübarek yerdeki vadinin sağ kıyısındaki ağaçtan kendisine şöyle seslenildi: Ey Musa! Âlemlerin Rabbi olan Allah benim, ben!” (Kasas 28 /30) bu ayette geçen “şâtii'l-vâdi'l-eymen” ifadesinden maksat Fırat nehridir, yine “el-buk'atü'l-mubarek” ifadesinden de “Kerbelâ” kastedilmektedir, diyerek ilgili ayetleri Kûfe ve

¹⁵ Müfid, *Mezâr*, s.6; İbn ayrıca bk. İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s.29; Meclisî, *Bihâr*, 99/242; Kuleyni, *el-Kafî*, 4/586.

¹⁶ Müfid, *Mezâr*, s.7; ayrıca bk. İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s.28; Meclisî, *Bihâr*, 100/ 399; Tûsî, *Tehzibu'l-ahkâm*, 6/32.

¹⁷ Müfid, *Mezâr*, s.9; ayrıca bk. İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s.28; Meclisî, *Bihâr*, 100/ 398; Tûsî, *Tehzibu'l-ahkâm*, 3/ 250.

Kerbelâ şeklinde yorumladığı görülmektedir.¹⁸ Hz. Meryem'den bahseden "Meryem oğlunu ve annesini bir mucize kıldık ve onları oturmaya uygun çeşmeli bir tepeye yerleştirdik." (Müminun 23/ 50) mealindeki ayette geçen "rebve" kelimesinden maksat Necef, "maîn" kelimesinden de Fırat nehri olduğu belirtilmiştir.¹⁹ Kûfe ve Fırat nehrine kutsiyet kazandırmak adına, bazı ayetlerin zorlanarak tevil edildiğine şahit olmaktayız. Şif kaynaklarda Fırat nehrinin faziletiyle alakalı pek çok hadis rivayeti de mevcuttur.²⁰ Bizzat Hz. Hüseyin'e atfedilen bir hadis de nakledilmiştir. Buna göre Hz. Hüseyin, Kûfelilere şöyle seslenmiştir: "Allah, her gece bir melek yeryüzüne indirir; o melek yanında getirdiği cennet kokusundan (misk) üç ölçek miski sizin bu Fırat nehrinize serper. Yeryüzünün ne doğusunda ne de batısında bundan daha bereketli bir nehir yoktur."²¹ Başka bir rivayette de Cafer Sadık, Fırat nehrinden su içmenin ve orada yıkanmanın faziletini dile getirmiştir.²²

Müfid, Kûfe ziyaretinin sıradan bir mekân, şehir ya da mabet ziyareti gibi olmadığını, buraya gelen ziyaretçilerin belli kurallara uymasının gerekli olduğunu belirtir. O, bu hususu şöyle anlatır: "Kûfe'ye geldiğinde, şehre girmeden önce büyük abdest almalısın yani gusletmelisin. Çünkü burası Allah'ın, Peygamberinin ve imamların haremidir. Bu şehre girerken dua etmelisin. Sonra Kûfe mescidine gelinceye kadar tekbir, tehlil, tahmid ve tesbih getirerek yürümelisin. Buraya geldiğinde mescidin kapısı önünde dur ve "Allah'a çokça hamd et, verdiklerinden dolayı O'na senada bulun, Hz. Peygambere ve Müminlerin emirine selat-ü selam getir. Sonra mescide gir ve iki rekat tehiyyetü'l-mescid namazı kıl. Sonra gücün yettiğince (nafile) namaz kıl. Namazı tamamladıktan sonra adımlarına dikkat ederek Müminlerin emirinden yana yürümeye başla. Sen, onun meşhedine varıncaya kadar sükûnet ve vakar içinde yürümelisin."²³ Müfid, Hz. Ali'nin kabrinin ziyaretini görsel bir törene çevirmek ister. Bu bağlamda Hz. Ali'nin kabrine gelindiğinde okunması gereken uzun bir duaya yer verir.²⁴ Meşhedin kapısında okunan duadan sonra ziyaret namazı kılmanın gerekli olduğunu belirten Müfid, ayrıca namaz sonrasında okunacak duayı da kaydeder.

¹⁸ Müfid, *Mezâr* s.15; ayrıca bk. İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s.48; Meclisî, *Bihâr*, 13/ 136; Tûsî, *Tehzîbu'l-ahkâm*, 6/38.

¹⁹ Müfid, *Mezâr*, s.16, ayrıca bk. İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s.48.

²⁰ Bk. DİA, Fırat mad.

²¹ Müfid, *Mezâr*, s.16; ayrıca bk. İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s.49; Meclisî, *Bihâr*, 100/ 230; Tûsî, *Tehzîbu'l-ahkâm*, 6/38)

²² Müfid, *Mezâr*, s.17-18, ayrıca bk. İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s.48; Meclisî, *Bihâr*, 100/ 229.

²³ Müfid, *Mezâr*, s.75.

²⁴ Müfid, *Mezâr*, s. 76-79.

Burada o, meşhede gelirken yapılanların bir benzerini ayrılırken de yapılmasının gerektiğini açıklar.²⁵

2) Necef Şehrini ve Hz. Ali'nin Kabrini Ziyaret Etmenin Fazileti

Şîf âlimler, imamların kabirlerinin ziyareti hususunda Hz. Peygamber'den nakledilen birtakım hadisleri delil getirmişler ve bu şekilde Necef ve Kerbelâ'ya bir kutsiyet kazandırmaya çalışmışlardır. Cafer Sadık'tan nakledilen bir habere göre Hz. Hüseyin, dedesine, yani Peygamber efendimize; "-Ey babacığım, ölümünden sonra seni ziyaret eden kimse için ne vardır? diye sormuş, Peygamber efendimiz de: "-Ey oğulcuğum! Ölümünden sonra beni ziyarete gelen kimse için cennet vardır. Yine ölümünden sonra babanı (yani Ali b. Ebû Talib) ziyaret eden kimse için de cennet vardır. Ayrıca kardeşin Hasan'ı ve seni de ölümünden sonra ziyaret eden kimseler için de cennet vardır." şeklinde buyurmuştur.²⁶ Burada Hz. Peygamberin kabrini ziyaret etmekle Ali, Hasan ve Hüseyin'in kabirlerini ziyaret etmek fazilet açısından aynı derecede gösterilmektedir.

Öte taraftan bazı rivayetlerde Hz. Ali'nin kabrinin ziyaret edilmesinin faziletini açıklama hususunda -İslam'ın özüne aykırı düşen- birtakım aşırılıklara düğüldüğü görülür. Birgün Cafer Sadık'ı ziyarete gelen taraftarlarından Ebu Vehb el-Kasrî, "Canım sana feda olsun! Sana geldim. Ancak Mü'minlerin Emirinin kabrini ziyaret etmedim." deyince Cafer Sadık ona şöyle cevap vermiştir: "Yaptığın şey ne kötüdür. Şayet bizim şiamızdan (dostlarımızdan) olmasa idin senin yüzüne dahi bakmazdım. Allah Teala'nın meleklerle birlikte ziyaret ettiği bir kimseyi ne diye sen ziyaret etmezsin!" Bunun üzerine Ebu Vehb el-Kasrî, bunu bilmediğini söyleyince Cafer Sadık ona şöyle demiştir: "Bil ki Mü'minlerin Emiri, Allah katında imamların hepsinden daha faziletlidir. Onların amellerinin sevabı ona aittir. Hâlbuki diğer imamlar kendi amelleri miktarınca faziletli kılınmışlardır."²⁷ Bu rivayette, Hz. Ali'nin kabrini ziyaret etmenin faziletini ortaya koymak adına Allah ve meleklerinin de bu mekânı ziyaret ettikleri iddia edilmiştir. Yine başka bir rivayette Cafer Sadık, Hz. Ali'nin kabrini ziyaret etmeyi arzulayan Mufaddal b. Ömer el-Cagfî'ye bu işin faziletini şöyle anlatmıştır: "Müminlerin Emirini ziyaret ettiğinde bilmelisin ki sen Âdem'in kemiklerini, Nuh'un gövdesini (beden) ve Ali b. Ebu Talib'in bedenini ziyaret

²⁵ Müfid, *Mezâr*, s. 83-86.

²⁶ Müfid, *Mezâr*, s.19. Ayrıca bk. İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, 10/ hadis nu. 1; Meclisî, *Bihâr*, 100/ 142/ hadis nu: 16.

²⁷ Müfid, *Mezâr*, s.20; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s.38, hadis 1; Meclisî, *Bihâr*, 100/ 257/ hadis nu: 3; el-Kafi, 4/ 579, hadis nu: 3.

etmekteyin.” Bunun üzerine Mufaddal şöyle dedi: Hz. Âdem, güneşin doğduğu yerdeki Serendeb’e inmiştir ve onun kemiklerinin Beytullah’da olduğu ileri sürülmüştür. Şu halde onun kemiklerinin Kûfe’de olması nasıl mümkündür? Cafer Sadık şöyle dedi: Allah Taala, gemide iken Nuh’a Beytullah’ı bir hafta boyunca tavaf etmesini emretmişti. O da vahyedildiği şekilde Beyt’i tavaf etti. Sonra gemiden suların arasına indi ve oradan içinde Âdem’in kemikleri bulunan bir tabut çıkarıp onu gemiye yükledi. Sonra Kûfe’ye vardı. Bu sırada Allah, yeryüzüne “sularını çek” (Hud 11/44) şeklinde emretti. Yeryüzü eski haline döndü ve Nuh’un beraberinde olan topluluk yeryüzüne dağıldı. Bu sırada Nuh, tabutu aldı ve onu “el-Ğara”ya defnetti. Burası, Allah’ın Musa ile kelim ettiği dağdan bir parçadır. Yine burası Allah’ın İsa’yı takdis ettiği, İbrahim’i kendine dost kıldığı ve Muhammed’i de kendisine habip/sevgili kıldığı yerdir. Allah bu mekânı bütün nebilerin meskeni yapmıştır. Allah’a yemin olsun ki Âdem, Nuh ve Müminlerin Emirinden sonra burada hiç kimse iskân etmiştir. Öyle ise, Necef’i ziyaret ettiğinde Âdem’in kemiklerini, Nuh’un gövdesini ve Ali b. Ebu Talib’in cismini ziyaret etmiş olursun. Şüphesiz ki sen, böyle bir ziyaret ile önceki enbiyayı ve vasilerin efendisi Ali’yi ziyaret edersin. Bunları ziyaret eden kimseye göklerin kapıları açılır. Dolayısıyla gafillerden olma!”²⁸ Bu rivayette, dinin bütün kutsallarının Hz. Ali’nin kabrini ziyaret etmenin faziletini açıklamak için bir vasıta olarak kullanıldığını görmekteyiz.

3. Kerbelâ ve Hz. Hüseyin’in Kabrini Ziyaret Etmenin Fazileti

Şîî âlimler, Kerbelâ’nın faziletini anlatmak için farklı metotlar kullandılar. Onlar, Kerbelâ’nın faziletini ortaya koyarken Kâbe ile mukayese yapmaktan, hatta burasının Kâbe’den daha faziletli olduğunu söylemekten çekinmediler. Nitekim Ali b. Hüseyin’den nakledilen bir hadiste, Kâbe’nin yeri yaratılmadan önce Kerbelâ toprağının yaratıldığı ve buranın harem bölgesi kılındığı bildirilmiştir.²⁹

Aslında Şîî ve Sünnisiyle bütün Müslümanlar, Hz. Peygamber’in Ehl-i Beytine ve özellikle Hz. Hüseyin’e büyük bir muhabbet beslerler. Bu sevgi, Müslümanların ortak paydası olup tek bir mezhebe ya da gruba mal edilemez. İslamî kaynaklarda genel olarak Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in faziletiyle alakalı olarak pek çok hadis nakledilmektedir. Hadis külliyatından Buhârî ve Müslim’in Sahih’lerinin çeşitli bölümlerinde, özellikle sahabenin

²⁸ Müfid, el-Mezâr, s.21-22; Meclisî, Bihâr, 100/ 259, hadis nu: 5.

²⁹ Müfid, Mezâr, s. 23.

faziletleriyle ilgili kısımlarında Hz. Hüseyin hakkında birçok hadis yer alır.³⁰ Her iki eserde de "Hasan ve Hüseyin'in Faziletleri" başlıklı müstakil birer bab açılmış ve buralarda Hz. Peygamber'in sadece biri yahut her ikisi için söylediği övücü sözler kaydedilmiştir. Tirmizî'nin Sünen'inde diğer bölümlerin yanında "Menâkıbü'l-Hasan ve'l-Hüseyin" ve "Menâkıbü Ehl-i Beyti'n-nebî" bablarında yirmiden fazla hadis nakledilmektedir.³¹ Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce ve Dârimî'nin Sünen'leriyle el-Muvatta'ın çeşitli bölümlerinde de çok sayıda hadis bulunmaktadır.³² Ahmed b. Hanbel Müsned'inde Hz. Hüseyin'den elliye yakın hadis rivayet etmiştir.³³ Bu rivayetlerin genelinde Resûl-i Ekrem'in iki torununu çok sevdiği, isteklerini tereddütsüz yerine getirdiği, onlarla oyun oynadığı, sırtına bindirip gezdirdiği, hatta secdede iken üstüne çıktıklarında inmelerine kadar beklediği rivayet edilir. Şu halde Müslümanların Hz. Hüseyin'e hürmet göstermeleri için fazlasıyla gerekçeleri vardır. Bu sebeptendir ki asırlar geçmesine rağmen Hz. Hüseyin Resûlullah'ın sevgili torunu, emaneti ve reyhânesi (çiçek demeti) denilerek müslümanlardan daima sevgi, hürmet ve saygı görmektedir. Hz. Hasan ve Hüseyin, bütün İslâm dünyasında olduğu gibi Türkler arasında da Resûlullah'ın sevgili torunu sıfatıyla daima sevilmiş, sayılmış ve adları çocuklara verilen en yaygın isimler arasında yer almıştır.

Öte taraftan Şia, Hz. Hüseyin ile alakalı bu rivayetlerle yetinmemiş, Kerbelâ'nın faziletini tesis edebilmek için farklı hadisler nakletmiştir. Kerbelâ'ya ve özellikle Hz. Hüseyin'in kabrinin bulunduğu bölgeye saygı ve hürmet gösterenlerin çok büyük mükafat alacakları hususları imamlardan nakledilen rivayetlerle açıklanmıştır. Cafer Sadık'tan nakledilen bir haberde bunun sebebi şöyle açıklanmaktadır: "... Hüseyin'in kabri, defnedildiği gündün buyana cennet bahçelerinden bir bahçedir. Onu ziyaret edenlerin amelleri buradan göklere yükselir, bu itibarla burası miraç yeridir. Yerde ve göklerde hiçbir melek ve nebi yoktur ki, Hüseyin'in kabrini ziyaret etmeyi Allah'tan dilememiş olsun. Bu yüzden Kerbelâ'yı ziyaret etmek üzere göklerden bölükler halinde melekler inip çıkarlar."³⁴

Şiî ulema Kerbelâ ziyaretini, sadece isteğe bağlı nafîle bir ibadet olarak görmez. Onlar, bu ziyaretin imanın bir gereği ve Şiî olmanın en önemli kriterlerinden biri olduğunu rivayetlerle açıklamaya çalışırlar. Muhammed Bakır'dan gelen bir rivayette; "Şia'ya mensup olduğu halde Hüseyin'in

³⁰ bk. Buhârî, "Fezâ'ilü ashâbi'n-nebî", 22; Müslim, "Fezâ'ilü's-sahâbe", 32,60,61, 67, 95.

³¹ bk. Tirmizî, "Menâkıb", 31, 32.

³² Geniş bilgi için bk. İlyas Üzüm, "Hüseyin", *DİA*, XVII, 521-524.

³³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 203, 242; II, 85, 93; III, 62, 261

³⁴ Müfid, *Mezâr*, s. 24; İbn Kuleveyh, *Kâmilü'z-ziyârât*, s. 272/ hadis nu: 4.

kabrini ziyarete gitmeyen bir kimsenin imanı eksik ve dinî de yarım"dır."³⁵ denilerek Hüseyin'in kabrini ziyaret etmekle imanın tam olması arasında bir ilişki kurulduğu görülür. Yine Kerbelâ'nın ziyaret edilmesini teşvik etmek üzere burayı ziyaret edenlerin ömrünün uzayacağı, terk edenlerin ise ömrünün kısalacağı belirtilmiştir. Cafer Sadık'tan nakledilen bir habere göre; "Her kimin üzerinden bir yıl geçer de Hüseyin'in kabrini ziyaret etmezse Allah onun ömründen bir yıl kısaltsın. Sizden birisi, ecelinden otuz yıl önce vefat ederse ben doğru söyledim. İşte bu ziyareti terk etmesi sebebiyledir. Dolayısıyla Allah ömürlerinizi uzatsın ve rızkınızı bollaştırsın diye dua etmeyiniz. Zira ziyareti terk ederseniz Allah ömrünüzü ve rızkınızı kısaltır. Öyle ise, Hüseyin'in kabrini ziyaret hususunda yarışınız. Şüphesiz Hüseyin b. Ali, Allah ve Resulü yanında size şahitlik yapacaktır."³⁶ Başka bir rivayette de "Ali b. Hüseyin'i ziyaret eden bir kimsenin bu ziyaret günleri onun ecelinden sayılmaz" denilerek ziyaret edenlerin ömrünün uzayacağına dikkat çekilmiştir.³⁷ Ayrıca Kerbelâ'nın ziyaret edilmesinin üzüntü ve kederlerin giderilmesine vesile olacağı da belirtilmiş, buna dair haberler rivayet edilmiştir. Cafer Sadık, dostlarına şöyle demiştir: "Sizin yanınızda öyle bir kabir vardır ki her kim ona kederli olarak gelirse Allah onun kederini giderir ve ihtiyacını karşılar."³⁸ Başka rivayetlerde Kerbelâ'nın ziyaretiyle günahların silinmesi ve affedilme arasında ilişki kurulmaktadır. Cafer Sadık şöyle demiştir: "Her kim Hüseyin'in kabrini gösteriştten uzak bir anlayışla ziyaret ederse, elbisenin suda yıkanıp üzerinde her hangi bir kir kalmadığı gibi onun günahları da silinir."³⁹ Böylece Kerbelâ ziyareti günahlardan kurtulmanın bir vesilesi olarak sunulmuştur.

Kerbelâ'nın ziyaret edilmesi Şif olmanın bir gereği olarak sunulmuştur. Nitekim Muhammed Bakır; "Şianıza, Hüseyin b. Ali'nin kabrini ziyaret etmeyi emredin. Çünkü burayı ziyaret etmek, Hüseyin'in Allah tarafından imam tayin edildiğini kabul eden her mümine farz kılınmıştır." şeklinde tavsiyede bulunarak, mezhebî dayanışmanın oluşmasını hedeflemiştir.⁴⁰ Yine

³⁵ Müfid, *Mezâr*, s. 56; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 193/ hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/4, hadis nu: 13.

³⁶ Müfid, *Mezâr*, s. 32-33; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 151/ hadis nu: 2; Meclisî, *Bihâr*, 101/47, hadis nu: 11; Tûsî, *Tehzîbu'l-ahkâm*, 6/ 43.

³⁷ Müfid, *Mezâr*, s. 32; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 136/ hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/47, hadis nu: 10; Tûsî, *Tehzîbu'l-ahkâm*, 6/ 43.

³⁸ Müfid, *Mezâr*, s. 34; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 167/ hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/45, hadis nu: 10.

³⁹ Müfid, *Mezâr*, s. 36-37; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 144/ hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/19, hadis nu: 3.

⁴⁰ Müfid, *Mezâr*, s. 26; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 121/ hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/3, hadis nu: 3- 12.

Cafer Sadık; “Sizden biri zamanında hacca gider de Hüseyin’i (a.s.) ziyaret etmezse şüphesiz o Allah elçisinin haklarından birini terk etmiş olur. Çünkü Hüseyin’in (a.s.) hakkı, Allah tarafından her mümin üzerine gerekli kılınmış bir farzdır.”⁴¹

a- Hüseyin’in Kabrini Ziyaret Edenlerin Sevabı

Cafer Sadık’tan gelen bir haberde Hüseyin’in kabrini ziyaret etmenin fazileti şöyle açıklanmaktadır: “Hüseyin’in kabrini ziyaret etmek amacıyla evinden çıkan bir adama ilk adımında günahlarının bağışlanması vardır. Sonra onun kabrine gelinceye kadar attığı her bir adımdan dolayı sevap kazanır. Ta ki, oraya vardığında Allah onu kurtuluşa erdirir ve şöyle buyurur: “Kulum, benden iste sana vereyim, dua et icabet edeyim, talep et sana vereyim, ihtiyacını dile onu yerine getireyim.” Burada Cafer Sadık, istenilen şeylerin verilmesinin Allah Taala üzerine bir hak olduğunu belirtmiştir.⁴² Cafer Sadık’tan gelen başka bir rivayette “Her kim, Hüseyin’i yayan olarak ziyaret etmek niyetiyle evinden yola çıkarsa, Allah onun her bir adımına bir sevap yazar ve ayrıca her bir adımı karşılığında bir günahını siler. Eğer binekli olarak Hüseyin’i ziyaret etmeye niyet ederse, Allah onun her bir adımına bir sevap yazar ve ayrıca her bir adımı karşılığında da bir günahını siler. Ta ki Hair’e varıncaya kadar Allah onu kurtuluşa erenlerden yazar. Söz konusu kişi ziyaretin gereklerini yerine getirdiğinde Allah onu cenneti kazananlar cümlesine dahil eder. Ta ki, bu kişi buradan ayrılmaya niyet ettiğinde ona bir melek gelir ve “Allah Elçisi sana selam söylüyor ve “Ameline yeniden başla” diyor. Allah senin geçmiş günahlarını affetmiştir.”⁴³ Burada Hz. Hüseyin’in kabrini ziyaret eden bir kimsenin; tıpkı Beytullah’ı ziyaret eden bir kimse gibi anasından doğmuş gibi temiz hale geldiği ifade edilerek bir benzerlik kurulduğu görülmektedir. Cafer Sadık’a nispet edilen başka bir rivayette; “Her kim Hüseyin’i ziyaret ederse Allah onun için seksen hacc-ı mebrur sevabı yazar.”⁴⁴ denilerek bu husus açık bir şekilde ifade edilir. Ayrıca böyle bir ziyaretin bin köle azat etmek gibi büyük

⁴¹ Müfid, *Mezâr*, s. 27; İbn Kuleveyh, *Kâmilu’z-ziyârât*, s. 122/ hadis nu: 4; Meclisî, *Bihâr*, 101/3, hadis nu: 10; Tûsî, *Tehzîbu’l-ahkâm*, 6/ 42.

⁴² Müfid, *Mezâr*, s. 31; İbn Kuleveyh, *Kâmilu’z-ziyârât*, s. 132/ hadis nu: 2; Meclisî, *Bihâr*, 101/24, hadis nu: 21, 22, 23.

⁴³ Müfid, *Mezâr*, s. 30-31; İbn Kuleveyh, *Kâmilu’z-ziyârât*, s. 132/ hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/27, hadis nu: 36; Tûsî, *Tehzîbu’l-ahkâm*, 6/ 43.

⁴⁴ Müfid, *Mezâr*, s. 38; İbn Kuleveyh, *Kâmilu’z-ziyârât*, s. 162/ hadis nu: 6; Meclisî, *Bihâr*, 101/42, hadis nu: 78.

sevaba denk olduğu ileri sürülerek ehemmiyetine dikkat çekilmek istenmiştir.⁴⁵

b-Ziyaretin Zamanıyla Alakalı Rivayetler

Şîf hadis kaynaklarında Kerbelâ'nın ziyaretinin ne zamanlarda yoğunlaşması gerektiğine dair farklı rivayetlerin olduğunu görülmektedir. Bununla birlikte dinen kutsal sayılan gün ve gecelerde Kerbelâ ziyareti teşvik edilmektedir. Bunun amacı, söz konusu zaman diliminin maneviyatından da faydalanarak Şîf toplumunun birlikteliğini ve zindeliğini devam ettirmek olmalıdır. Genel olarak rivayetlere bakıldığında Kerbelâ ziyaretinin Recep, Şaban aylarında ve Aşure, Gadir, Kadir vb. gecelerde daha fazla teşvik edildiği görülmektedir. Cafer b. Muhammed, "Her kim Hüseyin b. Ali'yi **Recep** ayının ilk gününde ziyaret ederse elbette Allah onu bağışlar" buyurmuştur.⁴⁶ Yine Cafer Sadık; "Her kim 124 bin nebi ile musafaha etmeyi isterse **Şaban** ayının ortasında Hüseyin b. Ali'nin kabrini ziyaret etsin. Çünkü nebilerin ruhları Hüseyin'i ziyaret etmek için Allah'tan izin isterler. Allah da onlardan bazılarına (ulu'l-azm peygamberlere) izin verir."⁴⁷ Başka bir rivayette de "Şaban ayının ortası geldiğinde ufuktan biri seslenir ve şöyle der: Hüseyin'i ziyaret ediniz ve günahlarınız bağışlanmış bir şekilde dönünüz. Sevabınız rabbiniz Allah'a ve peygamberiniz Muhammed'e aittir."⁴⁸ Yine, Şaban ayının ortasında Hüseyin'i ziyaret eden bir kimsenin bir yıllık günahının affedileceği, gelecek ziyarete kadar yapacağı günahlarının da bağışlanacağı bildirilmiştir.⁴⁹

Hz. Hüseyin'in kabrinin **Arefe** gününde ziyaret edilmesini teşvik eden ve bu bağlamda büyük sevaplar haber veren rivayetler vardır. Örneğin Cafer Sadık'tan gelen bir rivayette şöyle denilmektedir: "Hüseyin'in kabrini Arefe günü ziyaret eden kimseye, Allah Taala, Kaim ile birlikte yapılmış bin hac sevabı, Allah Elçisi ile birlikte yapılmış bin umre sevabı, bin köle azat etme sevabı ve Allah yolunda bin at ile cihat etme sevabı verir."⁵⁰ Cafer Sadık'a gelen bir taraftarı, geçen yıl hac edemediğini, bunun yerine Arefe günü

⁴⁵ Müfid, *Mezâr*, s. 38; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 164/ hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/43, hadis nu: 81; Tûsî, *Tehzîbu'l-ahkâm*, 6/ 44.

⁴⁶ Müfid, *Mezâr*, s. 39; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 172/ hadis nu: 11; Meclisî, *Bihâr*, 101/89, hadis nu: 20; Tehzib, 6/ 48.

⁴⁷ Müfid, *Mezâr*, s. 42; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 179/ hadis nu: 2; Meclisî, *Bihâr*, 101/93, hadis nu: 2,3,4,; Tûsî, *Tehzîbu'l-ahkâm*, 6/ 48.

⁴⁸ Müfid, *Mezâr*, s. 43; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 179/ hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/94, hadis nu: 5, 6; Tûsî, *Tehzîbu'l-ahkâm*, 6/ 49.

⁴⁹ Müfid, *Mezâr*, s. 43; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 180/ hadis nu: 5.

⁵⁰ Müfid, *Mezâr*, s. 46; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 172/ hadis nu: 10; Meclisî, *Bihâr*, 101/88, hadis nu: 18,; Tûsî, *Tehzîbu'l-ahkâm*, 6/ 49.

Hüseyin'in kabrini ziyaret ettiğini söyleyince o şöyle cevap vermiştir: "Arefe günü Hüseyin'in kabrini ziyaret eden kimseye müjdeler olsun. Onun için bin tane hacc-ı mebrur, bin tane umre, peygamber veya adil bir imamla bin sefer savaşa çıkma sevabı vardır..."⁵¹

Arefe günü Hüseyin'in kabri ziyaret edilmesinin faziletine dair bu ve benzeri rivayetlerle Kerbelâ'ya dinî bir karizma kazandırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Arefe günü Hüseyin'in kabrinin ziyaret edilmesi, hac ibadeti sırasında Arafat'ta vakfeye durmak gibi törensel bir havaya kavuşturulmaya çalışılmıştır. Nitekim Müfid, bu gün yapılan ziyaret sırasında tıpkı Arafat'taki gibi dualar okunmasını ister ve okunacak duaları bütün ayrıntılarıyla açıklar.⁵²

Şîf gelenekte Aşure gününün çok özel bir yeri vardır. Hz. Hüseyin'in hunharca katledildiği bugünde Kerbelâ'nın ziyaret edilmesine Şîf ulemanın ayrı bir ehemmiyet atfedildiği görülür. Müfid, eserinde Aşure günü bu kutsal mekânın ziyaretiyle alakalı epeyce rivayete yer vermiştir. Cafer Sadık'tan gelen bir rivayette; "Aşure günü, bunun önemini bilerek Hüseyin'in kabrini ziyaret eden bir kimse tıpkı Allah Taalayı Arşın üzerinde ziyaret etmiş gibidir."⁵³ denilmektedir. Buradaki benzetme olayın büyüklüğünü ifade etmek için olsa gerektir. Yine Cafer Sadık'tan gelen başka bir rivayette; "Her kim Aşure gecesi Hüseyin'in kabrinin yanında gecelerse, kıyamet günü Allah Taala onu, Hüseyin ile birlikte o gün katledilmiş gibi karşılar."⁵⁴ denilerek daha makul bir ifade kullanılır.

Şîf kaynaklarda, Kerbelâ'nın ziyaret edilmesinde dinimizin mübarek kabul ettiği birtakım gün ve gecelerle alakalı rivayetler oldukça fazladır. Buna bir örnek olması bakımından Cafer Sadık'tan gelen bir haber şöyledir: "Hüseyin'in kabrini şu üç gecenin birinde ziyaret eden bir kimsenin gelmiş geçmiş, önceki ve sonraki günahları affedilir." Bu üç gecenin hangileri olduğu sorulunca o, şöyle cevap vermiştir: "Ramazan bayramı gecesi, Kurban bayramı gecesi ve Şaban ayının on beşinci gecesi".⁵⁵ Böylece Hüseyin'in kabrinin dinen önemsenen gecelerde ziyaret edilmesinin her birine ayrı bir ehemmiyet verildiği görülür. Kadir gecesinde ziyaret edenin

⁵¹ Müfid, *Mezâr*, s. 49; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 169/ hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/85, hadis nu: 1,3.; Tûsî, *Tehzîbu'l-ahkâm*, 6/ 46; el-Kafi, 4/ 580, hadis nu: 1; el-Fakih, 2/ 580, hadis nu: 3169.

⁵² Müfid, *Mezâr*, s. 153-164.

⁵³ Müfid, *Mezâr*, s. 51; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 174/ hadis nu: 3; Meclisî, *Bihâr*, 101/105, hadis nu: 12.; Tûsî, *Tehzîbu'l-ahkâm*, 6/ 51.

⁵⁴ Müfid, *Mezâr*, s. 52; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 173/ hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/104, hadis nu: 7.

⁵⁵ Müfid, *Mezâr*, s. 45; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 180/ hadis nu: 6; Meclisî, *Bihâr*, 101/89, hadis nu: 23; Tûsî, *Tehzîbu'l-ahkâm*, 6/ 49.

bağışlanacağı⁵⁶, her ay ziyaret edenin Bedir şehitleri gibi sevap kazanacağı⁵⁷ belirtilmektedir.

Burada, Hz. Hüseyin'in kabri ve medfun olduğu yere dinî bir kutsiyet atfetme ve zamanla bunun bir inanç haline gelmesiyle alakalı olarak günümüz Caferilerinin namazda secde esnasında üzerine secde ettikleri ve adına mühür dedikleri uygulamaya dikkat çekmek istiyorum. Olayı kısaca şöyle izah edebiliriz:

Hz. Hüseyin'in toprağına secde etme hadisesi hicri ikinci asırda ortaya çıkmıştır. Sonra tüm Şîîlerin uygulamaya başladığı bir adet olmuş ve kısa zamanda da gelenekselleşmiştir. Bu uygulama Şii-İmamiler arasında o denli yaygınlık kazanmıştır ki Şîîlerin namazlarında üzerine secde ettiği toprağın bulunmadığı Şîî evi yok denecek kadar azdır. Bu toprak, Hz. Hüseyin'in şehit edildiği ve temiz bedeninin metfun bulunduğu Kerbelâ'dandır. Şîîler bu topraktan uzun, kare ve daire seklinde farklı şekiller yaparak bunu yolculuk da olsun normal hayatta olsun, namaz vakti geldiğinde üzerine secde etmek için yanında bulundurur. Ancak onlar, diğer mezhep mensuplarının yanında namaz kıldıklarında bu toprağı gizlemeyi tercih ederler. Hz. Hüseyin'in toprağından yapılmış killere secde etme sadece toprak üzerine secde etmek değildir. Aksine onların çoğu bu toprağı öper ve onunla teberrükte bulunurlar.. Sonra onlar, bu topraktan değişik şekiller yaparak bunları yolculuklarında yanlarında taşırlar ve bu değişik şekillere kutsallık atfederler. Bütün bu uygulamaların sebebi toprağın Kerbelâ'dan alınmış olmasıdır. Bu bid'atin Şia'nın saflarına ne zaman girdiği tam olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte bizler İslam'ı kaynaklardan bilmekteyiz ki, Allah elçisi Kerbelâ toprağına hiç secde etmedi. İmam Ali ve ondan sonraki imamlar da adı Kerbelâ toprağı olan bir şey üzerine secde etmediler. Aslında toprağı kutsamak Müslümanlarca bilinen bir şey değildi. Muhtemelen Kerbelâ'yı ziyaret etmeye gelen Şîî ziyaretçiler, İmam Hüseyin'in kabrinden hatıra olmak üzere bir şeyler alarak dönüyorlardı. Bu durum zamanla oradan alınan toprağına bir kutsiyet atfedilmesine zemin hazırladığı anlaşılmaktadır. Burada eleştirel olarak bakılması gereken husus, Şîî fikhında toprak üzerine secde etmenin gerekliliği değil, bunun Kerbelâ toprağı ile sınırlandırılması, dahası Kerbelâ toprağına bir kutsiyet atfedilmesidir. Bir mekânın diğerlerine üstün olması şer'an sabit olsa bile bu durum sürekli olarak o yere secde edilmesini gerektirmez. Eğer böyle olsaydı, Müslümanlar yanlarında secde etmek üzere Mekke, Medine ve Kudüs'ün toprağını taşımaları gerekirdi. Hâlbuki Şii-İmamiler, İslam'ın mukaddes saydığı bu üç mekânın dışında başka bir yere kutsiyet atfederek secdelerini o yerden alınmış toprak üzerine yapmayı daha

⁵⁶ Müfid, *Mezâr*, s.54.

⁵⁷ Müfid, *Mezâr*, s.55.

faziletli görmekteirler. Ne Hz. Peygamberden ne de imamlardan böylesi bir uygulamayı haklı gösterecek bir uygulama nakledilmiş değildir. Bu durum Kerbelâ'nın kutsanmasına dair en açık örneklerden birini teşkil etmektedir.

Kerbelâ toprağının kutsanmasına dair bir başka örnek Hz. Hüseyin'in kabrinin civarında yolcuların namazlarını tam olarak kılmaları uygulamasıdır. Hz. Hüseyin'in kabrinin bulunduğu mekanın faziletini ifade etmek için İslam dininin kesin kabul ettiği bazı hükümlerin yorumlandığını görmekteyiz. Nitekim Müfid, seferde namazların kısaltılarak kılınması gerektiğini, bunun Allah'tan bir lütuf ve rahmet olduğunu belirtir. Ancak dört yerde –bu mekânların şeref ve izzetine tazim olmak üzere- farz namazların tam olarak kılınmasının gerektiğini bildirir. Cafer Sadık'tan gelen bir rivayete göre bu dört mekân; Mescid-i Haram, Mescid-i Resul, Mescid-i Kûfe ve Harem-i Hüseyin'dir.⁵⁸ Buna göre Şîî fakihler, Hz. Hüseyin'in türbesine belli bir mesafede bulunan yolcuların namazlarını kısaltmadan, tam olarak kılmaları gerektiğine hükmetmişlerdir. Şîî kaynaklarda, Hz. Hüseyin'in kabri merkeze alınarak beş fersah yarıçapındaki dairenin harem bölgesi olduğu belirtilmektedir.⁵⁹ Beş fersah yarıçaplı bu dairenin Kerbelâ toprağı olarak kutsandığı ve bu bölgede kılınan namazların tam olarak kılınması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu yolla Şiiler, Hz. Hüseyin'in kabrine ayrı bir kutsiyet atfetmiş olmaktadır.

Burada Kerbelâ'nın faziletini gösteren diğer bir örnek, Hz. Hüseyin'in kabrinden alınan bir parça toprağın şifa niyetiyle yenilmesidir. Şîî fikhında toprak yemek haram olduğu halde, şifa niyetiyle Kerbelâ toprağından belli oranda yenilmesine müsaade edilmiştir. Cafer sadıktan gelen bir rivayete göre Hüseyin'in kabrinin toprağı bütün hastalıklara şifa kaynağı olduğu belirtilmiş ve ilaç olarak kullanılması teşvik edilmiştir.⁶⁰ Müfid de, Hüseyin'in kabrinden bir parça toprak alındıktan sonra bundan şifa elde edilebilmesi için belli hususlara dikkat edilmesi gerektiğini açıklamıştır ve bu durumu Cafer Sadık'tan naklettiği bir hadis rivayeti ile ortaya koymuştur: “Öncelikle Hz. Hüseyin'in kabrinden alınan toprağın öpülüp yüze ve göze sürülmesi gerekir. Bu toprağın miktarı bir nohut kadar olmalıdır. Bundan daha fazla alınması halinde bizim etimizi ve kanımızı yemiş olursunuz.”⁶¹ Öte taraftan kabirden toprak alınması işlemine törensel bir boyut kazandırıldığı da görülür. Cafer Sadık'tan gelen bir rivayete göre şöyle dua

⁵⁸ (Kafî, 4/ 587 hadis nu:5) (Müfid, *Mezâr*, s.136; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 249; Tûsî, *Tehzîbu'l-ahkâm*, 5/431 hadis nu 143.

⁵⁹ Müfid, *Mezâr*, s.133.

⁶⁰ Müfid, *Mezâr*, s.143-45; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-ziyârât*, s. 275/4; Meclisî, *Bihâr*, 101/123.

⁶¹ Müfid, *Mezâr*, s.147-148.

edilmelidir. “Allah’ın adıyla ve Allah ile, Ey Allah’ım bunu geniş rızık, faydalı ilim ve bütün dertler için şifa kıl. Şüphesiz sen her şeye kadirsin”⁶² Burada Müfid, Hüseyin’in kabrinden alınacak toprak miktarının ne kadar olması gerektiğini, toprak alınırken hangi duaların okunacağını ve nasıl davranılması gerektiğini açıklamıştır.

Müfid, Kûfe, Necef ve Kerbelâ’yı ziyaret etmenin faziletiyle alakalı olarak sadece ilgili rivayetleri aktarmakla yetinmez. O, söz konusu mekânların ziyaretini tıpkı Beytullah’ın ziyaret edilmesi gibi belli kural ve uygulamalara da bağlar. Bunlara güzel bir örnek olması bakımından şu rivayet önemlidir: “Hüseyin’in kabrine doğru yolculuğa çıkmaya niyet ettiğinde bunun için belli bir günü seçmelisin. Seçiminin haftanın üç gününden birine uygun düşmelidir. Bunlar cumartesi, salı veya perşembe günlerinden biri olmalıdır. Cumartesi gününe gelince, Cafer Sadık’tan şöyle rivayet edilmiştir: “her kim sefere çıkmak murat ederse cumartesi gününde sefer etsin. Şayet kişi cumartesi günü yerinden ayrılırsa Allah onu elbette yerine döndürür. Salı gününe gelince: Cafer Sadık’tan şöyle rivayet edilmiştir:” Salı günlerinde yolculuğa çıkınız. İhtiyaçlarınızı bu günde dileyiniz. Çünkü bu günde Allah Tealâ, Davud’a demiri yumuşak kılmıştır. Perşembe gününe gelince...”⁶³ Böylece Müfid, Kerbelâ yolculuğunun haftanın hangi günlerinde olması gerektiğini, yolculuğa çıkış anında nasıl davranılması ve hangi duaların okunması lazım geldiğini açıklamıştır. Bu bağlamda o, evden çıkarken, bineğe binerken okunacak duaları kaydetmiştir.⁶⁴ Ayrıca yolculuğun hangi vakitte başlanması gerektiği, yol boyunca okunacak dualar, köprü, nehir vb. karşılaşıldığında neler söylenmesi gerektiği, yol boyunca köy vb. yerleşim yerlerine gelindiğinde okunacak dualar, yırtıcı ve tehlikeli hayvanlarla karşılaşıldığında okunacak dualar, şeytandan korkulduğunda okunacak dualar, hırsız ve düşman tehlikesi karşısında okunacak dualar gibi detay açıklamalarda da bulunmuştur.⁶⁵ Yolculuk esnasında dikkat edilmesi gereken hususları en ince ayrıntısına kadar açıklamayı amaçlayan Müfid, mola verilecek yerin özelliklerine, burada kılınacak nafîle namazın nasıl olması gerektiğine varıncaya kadar ayrıntılara girmekten çekinmemiştir.⁶⁶ Böylece o, Kerbelâ yolculuğu ve ziyaretinin törensel bir hava içinde geçmesini ve bu şekilde ortak bir tutum birliğine ulaşılmasını amaçlamıştır.

⁶² İbn Kuleveyh, *Kâmilu’z-ziyârât*, s.284/1; Meclisî, *Bihâr*, 101/ 129.

⁶³ Müfid, *Mezâr*, s.58- vd.

⁶⁴ Müfid, *Mezâr*, s.61-63.

⁶⁵ Müfid, *Mezâr*, s. 63-72.

⁶⁶ Müfid, *Mezâr*, s. 72-73.